

Eiropas Savienības
Padome

Briselē, 2021. gada 4. jūnijā
(OR. en)

9147/21

SOC 372
EMPL 278
ECOFIN 564
EDUC 221
SAN 359
GENDER 70
ANTIDISCRIM 70

PIEZĪME

Sūtītājs:	Nodarbinātības komiteja un Sociālās aizsardzības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
Temats:	Eiropas pusgads a) Izvērtējums par konkrētām valstīm adresētu 2020. gada un attiecīgo 2019. gada ieteikumu (KVAI) īstenošanu – Nodarbinātības komitejas (EMCO) un Sociālās aizsardzības komitejas (SPC) atzinums – apstiprināšana

Pielikumā pievienots minētais atzinums, lai to iesniegtu apstiprināšanai Padomē (*EPSCO*)
2021. gada 14. jūnijā.

EMCO un SPC atzinums par **2021. gada Eiropas pusgada ciklu**

Preambula

Pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) IX un X sadaļas noteikumiem, komiteju pilnvarām, kas piešķirtas ar 150. un 160. pantu, un Padomes lēmumu, ar ko attiecīgās komitejas izveido, Nodarbinātības komiteja (*EMCO*) un Sociālās aizsardzības komiteja (*SPC*) ir veikušas analīzi par Padomes 2020. gada konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI) un attiecīgo 2019. gada KVAI daļu īstenošanu nodarbinātības, sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas jomā (šā atzinuma **2. iedaļa**). Atzinuma **1. iedaļā** ir izklāstīts komiteju viedoklis par Eiropas pusgada pārvaldības aspektiem.

1. iedaļa

2021. gada Eiropas pusgada cikla vispārējie pārvaldības aspekti un viedokļi par Eiropas pusgada nākotni

Pēdējo desmit gadu laikā Eiropas pusgads ir bijis satvars ekonomikas politikas koordinēšanai Eiropas Savienībā, integrētā veidā aptverot fiskālo, ekonomikas, nodarbinātības un sociālo politiku.

Nodarbinātības un sociālās politikas pārvaldība ir pilnībā integrēta Eiropas pusgadā ¹. LESD 148. pants ir pamats vairākiem Līgumā noteiktiem uzdevumiem, kas visi ir saistīti ar būtisku EPSCO komiteju lomu: nodarbinātības pamatnostādnes, vienotais nodarbinātības ziņojums (VNZ), kā arī citas uzraudzības darbības nodarbinātības un sociālajā jomā. Līgumā ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jāveicina "*koordinēta stratēģija nodarbinātības jomā*" ... "*atbilstīgi*" ekonomikas politikas vispārējām pamatnostādnēm (LESD 146. pants). Turklāt Padomes lēmumos, ar ko izveido EMCO un SPC, abas komitejas tiek aicinātas savas kompetences ietvaros sniegt ieguldījumu visos Eiropas pusgada aspektos un ziņot par tiem Padomei.

Saskaņā ar LESD 148. pantu EMCO katru gadu pārbauda pasākumus, ko dalībvalstis veikušas, lai īstenotu savu nodarbinātības politiku, ņemot vērā nodarbinātības pamatnostādnes, kas izklāstītas valstu reformu programmās (VRP), un par veikto pārbaudi informē Padomi. Pamatojoties uz savām pilnvarām, SPC veic līdzīgu analīzi par reformu īstenošanu jomās, kas ir tās kompetencē. Par šo uzraudzības darbību rezultātiem ziņo Padomei, un tos izmanto dalībvalstīm sniegto konkrētām valstīm adresēto ieteikumu (KVAI) apspriešanā (vairāk nekā 40 % no tiem uzmanība pievērsta problēmām nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas jomā 2019. un 2020. gada ciklos). Tāpat, pamatojoties uz minēto pārbaudi un sadarbībā ar SPC, EMCO dod ieguldījumu Eiropadomei sniegtajā vienotajā nodarbinātības ziņojumā par nodarbinātības stāvokli Savienībā un nodarbinātības pamatnostādņu īstenošanu.

Covid-19 pandēmijas uzliesmojums 2020. gada sākumā lika ieviest **pagaidu korekcijas Eiropas pusgadā**. Pašreizējās krīzes dēļ bija jāveic ārkārtas pasākumi, un tāpēc tika izveidots Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM), kas ir līdz šim vēl nebijis finansēšanas instruments investīcijām un reformām ar mērķi mazināt krīzes radīto ekonomisko un sociālo ietekmi un atbalstīt iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas atveseļošanu, kā arī taisnīgu zaļo un digitālo pārkārtošanos.

¹ Eiropas pusgada juridiskais pamats ir izklāstīts LESD 121. pantā par ekonomikas politikas koordināciju un 148. pantā par nodarbinātības politikas koordināciju.

ANM ir ietekmējis gan Eiropas pusgada grafiku, gan rezultātus, un tas savukārt ir ietekmējis nodarbinātības un sociālās politikas attīstības daudzpusējās uzraudzības procesu. Proti, kā galvenie atsaucē dokumenti par dalībvalstu reformu iniciatīvām šajā ārkārtas Eiropas pusgada ciklā ir noteikti atveseļošanas un noturības plāni (ANP), nevis valstu reformu programmas (VRP).

2021. gada ziņojumus par valstīm ir paredzēts aizstāt ar Komisijas novērtējumu par ANP, savukārt nefiskālie KVAI 2021. gadā netiks sniegti. Turklāt 2021. gada daudzpusējā pārskatīšana *EMCO* un *SPC* notika pirms ANP publicēšanas, un tāpēc komitejas nevarēja pietiekami ņemt vērā nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos (ANP) paredzēto pasākumu iespējas īstenot 2019.–2020. gada KVAI nodarbinātības un sociālajā jomā. ANM pārvaldības procesā nebija paredzēta oficiāla *EPSCO* un tās padomdevēju struktūru loma, tādējādi iezīmējot būtisku novirzi no iepriekšējiem gadiem, kad *EMCO* un *SPC* bija iesaistītas visos Eiropas pusgada aspektos, kas ir to kompetencē.

Ņemot vērā minēto, ***EMCO* un *SPC* turpināja uzraudzīt dalībvalstu centienus īstenot 2020. gada konkrētām valstīm adresētos ieteikumus un attiecīgos 2019. gada KVAI.** Abas komitejas kopīgi izskatīja transversālus jautājumus; tas ļāva visaptveroši izskatīt kopīgās problēmas un izstrādāt atbilstīgus politiskus risinājumus. Ievērojami paplašinot sen iedibinātās horizontālās diskusijas, komitejas lielāku uzmanību pievērta sava darba daudzpusējiem un tematiskiem aspektiem. Tas dalībvalstīm sniedza papildu iespējas iesaistīties padziļinātās diskusijās par to, kā risināt gan strukturālas, gan jaunas problēmas, un tādējādi papildināt KVAI pārskatus.

EMCO un *SPC* turpināja meklēt iespējas, kā savās ar Eiropas pusgadu saistītajās darbībās iesaistīt **attiecīgās komitejas un citu Padomes sastāvu padomdevējas struktūras.** *EMCO* kopā ar Izglītības komiteju (*EDUC*) rīkoja diskusiju par KVAI attiecībā uz izglītību, apmācību un prasmēm, savukārt *SPC* ar savu valstu delegātu starpniecību centās iesaistīt Augstāko amatpersonu līmeņa sabiedrības veselības aizsardzības jautājumu darba grupu (*WPPHSL*). Šīs mijiedarbes rezultātā diskusijas ir kļuvušas politiskā ziņā saturīgākas un *EMCO* un *SPC* kompetencē esošie jautājumi tiek apsvērti vispusīgāk.

Uz laiku mainītais Eiropas pusgada process ir ietekmējis mijiedarbi ar Ekonomikas politikas komiteju (*EPC*), sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvjiem. Īpaši tas, ka 2021. gadā nebija nefiskālu KVAI, **mazināja iespējas apvienotajai *EPSCO* un *ECOFIN* komitejai strādāt pie Eiropas pusgada**. Tomēr 2021. gada aprīlī notika kopīga *EMCO* un *EPC* politikas viedokļu apmaiņa par abpusēji interesējošiem tematiem, kas ir svarīgi arī saistībā ar Eiropas pusgada pārvaldību (Sociālā pīlāra rīcības plāns, īpašu uzmanību pievēršot ES pamatmērķiem un pārskatītajam sociālo rezultātu pārskatam; Komisijas Ieteikums par iedarbīgu un aktīvu atbalstu nodarbinātībai (*EASE*) un Atbalsta instrumenta bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (*SURE*) īstenošana). *EPSCO* komitejas turpinās meklēt papildu iespējas regulārai un ciešākai komiteju sadarbībai nākamajā Eiropas pusgada ciklā un pēc tā, un tās joprojām ir apņēmības pilnas apzināt sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības organizāciju viedokļus.

EMCO un *SPC* uzskata, ka **Eiropas pusgads joprojām ir efektīvs koordinācijas instruments**, ar ko sekmēt ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomikas izaugsmi, konkurētspēju, nodarbinātību un atbilstīgu sociālo aizsardzību un sociālo iekļaušanu, jo īpaši pašreizējās krīzes laikā. *EPSCO* padomes secinājumos par 2021. gada ilgtspējīgas izaugsmes stratēģiju ministri aicināja pēc iespējas drīz atgriezties pie pilnvērtīga Eiropas pusgada cikla, kas nodarbinātības un sociālās politikas jomā ļautu īstenot visaptverošu daudzpusējās uzraudzības procesu, vienlaikus stiprinot ekonomikas, nodarbinātības un sociālās politikas integrētu koordināciju.

Attiecībā uz procedūras korekcijām, kas saistītas ar 2021. gada Eiropas pusgada ciklu, komiteju locekļi uzskata, ka ANM izraisītās izmaiņas bijušas pamatotas. Izmaiņas ziņošanas prasībās ļāva dalībvalstīm koncentrēties uz steidzamiem pretkrīzes politiskiem risinājumiem un reformām. Tomēr šīm korekcijām būtu jā saglabā pagaidu raksturs, un **abu komiteju locekļi ar pārliecinošu pārsvaru atbalsta savlaicīgu atgriešanos pie visaptveroša Eiropas pusgada procesa, kurā jau nākamajā ciklā tiktu atjaunoti visi Eiropas pusgada pamatelementi**.

Abas komitejas jo īpaši uzskata, ka **ir izšķirīgi nodrošināt nodarbinātības un sociālās politikas attīstības un politisku risinājumu pienācīgu uzraudzību**. Komiteju locekļi uzsvēra, ka Eiropas pusgada process ir ļoti tālredzīgs un ka ir jāturpina koncentrēties uz ilgāka termiņa strukturālām problēmām, kuru tvērums ir plašāks par reformām un investīcijām, kas paredzētas kā daļa no ANP.

Minētajā sakarā **valstu reformu programmām (VRP)** arī turpmāk vajadzētu būt attiecīgajam instrumentam ziņošanai par strukturālām reformām un KVAI īstenošanas progresu, savukārt ANP īstenošanas novērtējums būtu pilnībā jāintegrē Eiropas pusgada procesā. Minētajā kontekstā **būtu labāk jāformulē saikne starp VRP un ANP**. Tā kā VRP aptver plašāku jautājumu loku visaptverošā Eiropas pusgada procesā, ziņošanu par ANP īstenošanu, tostarp par ANP starpposma un galīgo mērķrādītāju sasniegšanu, varētu integrēt VRP. Ir svarīgi izvairīties no ziņošanas dublēšanās. Turklāt *EPSCO* komitejas saskaņā ar savām pilnvarām uzskata, ka tās būtu jāiesaista ANP un VRP īstenošanas un uzraudzības apspriešanā.

Komitejas uzskata, ka būtu jā saglabā Eiropas pusgada procesa **daudzpusējās uzraudzības** aspekti. Sākot ar nākamo ciklu, būtu jāatjauno iepriekšējo ciklu visaptverošie un regulārie **ziņojumi par valstīm**, kas būtu pamats apmaiņai starp Komisiju un dalībvalstīm par KVAI īstenošanas progresu. *EMCO* un *SPC* arī paliek pie viedokļa, ka būtu jāatjauno nefiskālie **konkrētām valstīm adresētie ieteikumi**, arī ņemot vērā nodarbinātības un sociālo jautājumu nozīmību dalībvalstu reformu programmās. Daudzas dalībvalstis atbalsta **KVAI ar daudzgadu dimensiju konkrētās politikas jomās**, kurus **papildina ar ikgadējiem ziņojumiem par valstīm un daudzpusēju uzraudzību**.

Ar **vienoto nodarbinātības ziņojumu (VNZ)** būtu jāturpina sniegt gada pārskatu par galvenajām norisēm nodarbinātības un sociālajā jomā Eiropas Savienībā, tostarp par dalībvalstu reformu centieniem. VNZ joprojām ir atbilstīgs uzraudzības un analīzes instruments. Nākotnē ar to var turpināt atspoguļot pandēmijas ietekmi uz norisēm nodarbinātības un sociālajā jomā un vienlaikus paplašināt tā analītisko bāzi, integrējot jaunus ES pamatmērķus un pārskatīto sociālo rezultātu pārskatu un, iespējams, arī atspoguļojot atveseļošanas un noturības pasākumus, ko dalībvalstis īsteno saistībā ar saviem ANP. Nākotnē ar VNZ būtu jāturpina uzraudzīt Līgumā noteikto nodarbinātības pamatnostādņu īstenošanu un jāziņo par nodarbinātības pamatnostādnēs integrēto sociālā pīlāra principu īstenošanu. Arī citi pašreizējie *EMCO* un *SPC* uzraudzības instrumenti joprojām ir svarīgi, un Eiropas pusgada procesā tos būtu jāturpina izmantot.

EMCO un *SPC* ir arī atzinīgi novērtējušas saikni ar Eiropas pusgadu **Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā (ESTP RP)**. Minētajā plānā izvirzītie ES pamatmērķi nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas jomā atbilst abu komiteju un *EPSCO* ministru aicinājumiem veikt pēcpasākumus saistībā ar stratēģiju "Eiropa 2020". Saskaņā ar Portu deklarāciju ² Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā norādītie pamatmērķi būtu pilnībā jāintegrē Eiropas pusgadā, pamatojoties uz pieredzi, kas gūta saistībā ar stratēģiju "Eiropa 2020".

² Eiropadome, 2021. gada 8. maijs, Portu deklarācija. ES līderi Portu sociālajā samītā atzinīgi vērtēja "jaunos ES pamatmērķus [...] un pārskatīto sociālo rezultātu pārskatu, kas ierosināts rīcības plānā un kas palīdzēs uzraudzīt progresu, kurš panākts virzībā uz sociālā pīlāra principu īstenošanu, ņemot vērā valstu atšķirīgos apstākļus, un kā daļu no politikas koordinācijas sistēmas Eiropas pusgada kontekstā".

Raugoties nākotnē, komitejas atzīst, ka no 2021. gada Eiropas pusgada cikla var gūt pozitīvu pieredzi, taču tās atkārtoti uzsver, ka **EPSCO un tās padomdevēju struktūru loma** Eiropas pusgada procesā būtu jā saglabā atbilstīgi iepriekšējiem Eiropas pusgada cikliem un pilnībā piemērojot Līgumu (LESD 148. pants) un abu komiteju attiecīgās pilnvaras. Ņemot vērā to, ka Eiropas pusgads ir kļuvis par pārvaldības satvaru saistībā ar ANM, kā arī Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānu (ESTP RP), turpmākajā Eiropas pusgada procesā var būt nepieciešamas dažas izmaiņas. Tomēr joprojām ir svarīgi **saglabāt līdzsvaru starp mērķtiecīgām pagaidu korekcijām, kas saistītas ar ANM ieviešanu, un Eiropas pusgada plašāko mērķi**. Centieniem racionalizēt un optimizēt turpmākos Eiropas pusgada ciklus būtu jāietver **dialogs ar dalībvalstīm un pienācīgas diskusijas attiecīgajos Padomes sastāvos un to padomdevējās struktūrās**. Saistībā ar visaptverošu Eiropas pusgada procesu būtu vēl vairāk jāstiprina sadarbība starp *ESPCO* padomdevējām komitejām un citām Padomes darba sagatavošanas struktūrām, jo īpaši *EPC*, *EDUC* un *WPPHSL*. Būtu jānodrošina arī pastāvīga sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaiste.

2. iedaļa

EMCO un SPC daudzpusējās uzraudzības pārskati par 2020. gada KVAI un attiecīgo 2019. gada KVAI īstenošanu – galvenie konstatējumi: krīze ir bijusi rīcības katalizators, taču, lai īstermiņa pasākumus sasaistītu ar ilgāka termiņa strukturālām reformām, ir vajadzīgi papildu centieni

Daudzpusējā uzraudzība, kas ietver dalībvalstu reformu īstenošanas centienu profesionālizvērtēšanu, ir viens no galvenajiem Nodarbinātības komitejas (*EMCO*) un Sociālās aizsardzības komitejas (*SPC*) uzdevumiem. Tai ir būtiska nozīme Eiropas pusgada satvarā, jo tā ļauj gūt kopīgu izpratni par savstarpēji saistītām problēmām un ar to tiek atbalstīti dalībvalstu reformu centieni, izmantojot politikas zināšanu un paraugprakses apmaiņu.

2020. gadā Covid-19 pandēmijas uzliesmojuma dēļ Eiropas pusgads uz laiku bija jāpielāgo, kā arī bija jāizveido un Eiropas pusgada procesā jāiekļauj ANM. Nodarbinātības komiteja un Sociālās aizsardzības komiteja ir pielāgojušas savas ar Eiropas pusgadu saistītās darbības un turpinājušas uzraudzīt dalībvalstu reformu īstenošanas centienus, izmantojot daudzpusējus pārskatus, kuros galvenā uzmanība pievērsta 2020. gada KVAI un tiem 2019. gada KVAI elementiem, kurus joprojām uzskata par būtiskiem.

2021. gada pirmajā pusē *EMCO* un *SPC* sagatavoja 112 šādus pārskatus, tostarp 14 pārskatus abpusēju interešu jomās, kurus kopīgi sagatavoja abas komitejas. Pārskatus izglītības, apmācības un prasmju jomā (kopā 26) kopīgi sagatavoja *EMCO* un Izglītības komiteja (*EDUC*). Papildus minētajiem pārskatiem 2020. gada pārskats par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par ilgstošo bezdarbnieku integrāciju darba tirgū, pirmoreiz tika organizēts kā kopīga *EMCO* un *SPC* tematiskā diskusija.

Visos pārskatos par konkrētām valstīm izvērtējumi balstījās uz attiecīgo dalībvalstu ziņojumiem par jaunākajiem veiktajiem pasākumiem, un pēc tam minētos pasākumus novērtēja pārējās dalībvalstis un Komisija. Lai uzsvērtu pārskatu daudzpusējo aspektu, 2021. gadā ir pastiprināts tematiskais elements, kas izpaužas kā padziļinātas diskusijas par katru politikas jomu, kas ir komiteju kompetencē. Abās komitejās notikušo diskusiju tematiskais raksturs ir izmantots šajā iedaļā izklāstīto horizontālo secinājumu sagatavošanā.

Reformas aktīvas darba tirgus politikas un valsts nodarbinātības dienestu jomā

2021. gada februārī tika sagatavoti 20 pārskati aktīvas darba tirgus politikas (ADTP) un valsts nodarbinātības dienestu (VND) jomā. Galvenā uzmanība tika pievērsta politiskajiem risinājumiem Covid-19 kontekstā, piemēram, saīsināta darba laika shēmām, un tika aplūkoti arī strukturālāki aspekti, piemēram, jauniešu un neaizsargātu grupu sasniegšana, kā arī VND efektivitāte pakalpojumu sniegšanā bezdarbniekiem un darba meklētājiem, jo īpaši pandēmijas kontekstā.

Pandēmijas uzliesmojums mudināja dalībvalstis koncentrēt centienus uz to, lai mazinātu krīzes ietekmi uz darba ņēmējiem, mājāsaimniecībām un uzņēmumiem. Reakcija ietvēra dažādu fiskālo, nodarbinātības un sociālās politikas pasākumu apvienojumu. Saīsināta darba laika shēmas un algu subsīdijas lielā mērā tika izmantotas, lai atbalstītu darbvietu saglabāšanu. Dažos gadījumos shēmas balstījās uz esošiem – tomēr paplašinātiem un/vai pielāgotiem – instrumentiem, bet citos tika ieviesti *jauni* pasākumi.

Pandēmijas ietekme bija asimetriska, un tāpēc smaguma ziņā tā dažādi skāra darbaspēku. Līdz ar to tika sniegta dažādu veidu finansiālā palīdzība jo īpaši pašnodarbinātām personām vai personām, ar kurām noslēgti netipiski līgumi, tostarp sezonas darba ņēmējiem un citām neaizsargātām grupām, kā arī jauniešiem un sievietēm, kas parasti veido lielāko daļu no tiem, ar ko noslēgti terminēti līgumi. Tomēr savlaicīgi sniegtam atbalstam bija izšķiroša nozīme, lai mazinātu krīzes vispārējo ietekmi uz nodarbinātības līmeņiem, nodrošinātu darbvietu saglabāšanu un liktu pamatus darba maiņas pārvaldībai. Vairākās dalībvalstīs pretkrīzes pasākumi ir izstrādāti kopīgi ar sociālajiem partneriem.

Dalībvalstis arī pastiprināja ADTP, jo īpaši attiecībā uz apmācību un konsultācijām darba meklētājiem un darba ņēmējiem, kam ir liels risks zaudēt darbu. Papildus subsidētas nodarbinātības pasākumiem ir īstenoti arī tādi pasākumi kā attālinātās mācības, prasmju pilnveide un pārkvalifikācija, un digitālā apmācība, lai atbalstītu gan darba ņēmējus (tostarp uz laiku atlaistos), gan darba meklētājus. Dalībvalstis arī bieži piemēroja elastīgu darba režīmu, piemēram, tāldarbu, lai gan dažos gadījumos bija jāpārskata valsts tiesiskais regulējums. Pagaidu korekcijas tika veiktas arī sociālās aizsardzības sistēmās.

Kopumā dalībvalstis ir plaši pievērsušās tiem konkrētām valstīm adresēto ieteikumu elementiem, kas saistīti ar krīzes ietekmes uz nodarbinātību mazināšanu, kaut arī lielākajā daļā aplūkoto dalībvalstu ir jāpieliek lielākas pūles, lai novērstu pieaugošo jauniešu bezdarbu un sniegtu atbalstu neaizsargātām grupām.

Ir īpaši norādītas arī dažas nepilnības, kas galvenokārt saistītas ar strukturālo problēmu politiskajiem risinājumiem. Diskusijas gaitā tika konstatēts, ka vairākās dalībvalstīs Covid-19 krīze ir pārtraukusi vai palēninājusi aktivizācijas un valsts nodarbinātības dienestu (VND) reformu īstenošanu. Joprojām pastāv būtiskas problēmas saistībā ar VND spējām un organizāciju; darba meklētāju dalību ADTP; efektīvu un mērķtiecīgu atbalstu darba meklētājiem, jauniešiem, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET*), un citām neaizsargātām grupām, piemēram, personām ar invaliditāti un migrantu izcelsmes personām, un šķēršļu likvidēšanu dalībai darba tirgū. Vairumā dalībvalstu joprojām ir vajadzīgas strukturālas reformas, kuru pamatā būtu mērķtiecīgas pieejas, lai šos jautājumus atrisinātu, vai – dažos gadījumos – to īstenošana vēl ir tikai sākumposmā. Tomēr daži centieni ir īstenoti vai tiek plānoti VND darbinieku skaita palielināšanai un tehnoloģiskā aprīkojuma uzlabošanai, tostarp, ieguldot pakalpojumu digitalizācijā, lai palielinātu VND spējas un nodrošinātu darbības nepārtrauktību pandēmijas laikā un pēc tās.

ES finansējuma (jo īpaši ESF, *SURE* un *REACT-EU*) pieejamība palīdzēja ievērojami paplašināt valstu resursus, kas paredzēti saīsināta darba laika shēmu un līdzīgu pasākumu īstenošanai nolūkā saglabāt nodarbinātību un atbalstīt darba meklētājus, kā arī VND spēju atbalstīšanas pasākumu īstenošanai. Tomēr tika paustas bažas par ilgāka termiņa situāciju, kad ārkārtas atbalsta pasākumi vairs netiek piemēroti. Tas ir cieši saistīts arī ar vispārējo ekonomikas pārstrukturēšanas procesu un grūtībām novērtēt uzņēmumu dzīvotspēju kā pamatu saīsināta darba laika shēmu un algu subsīdiu atbalsta pielāgošanai. Šajā sakarā būtu jāņem vērā arī tas, ka dažās nozarēs ir izteikts prasmju trūkums. Dalībvalstis apsver arī iespējas īstenot jaunas reformas un veikt ieguldījumus aktivizācijas pasākumu jomā, ar Atveseļošanas un noturības mehānisma starpniecību izmantojot *NextGenerationEU* līdzekļus.

Pastāv vispārēja vienprātība par nepieciešamību ieviest pasākumus, kas veicina darba ņēmēju pārvietošanu darba tirgū, īpašu uzmanību pievēršot to grupu nodarbinātības izredzēm, kuras krīze skārusi visvairāk, jo īpaši jauniešiem, sievietēm, personām ar invaliditāti, kā arī migrantu izcelsmes personām. Šajā sakarā dalībvalstis galvenokārt apsver iespējas ieviest un īstenot prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumus kā vienu no galvenajām prioritātēm turpmākajā politikas darbībā un saskaņā ar digitālo un zaļo pārkārtošanos.

Lai novērtētu pandēmijas ietekmi un vajadzības gadījumā sniegtu papildu atbalstu, ir nepieciešama pastāvīga uzraudzība un ietekmes novērtējumi.

Reformas attiecībā uz sieviešu dalību darba tirgū, kuru nodrošina ar piekļuvi agrīnai pirmsskolas izglītībai un aprūpei (ECEC) un ilgtermiņa aprūpei (LTC)

EMCO un *SPC* 2021. gada aprīlī kopīgi pārskatīja attiecīgos 2019. gada KVAI četrām dalībvalstīm un vienu 2020. gada KVAI vienai dalībvalstij attiecībā uz sieviešu dalību darba tirgū, kuru nodrošina ar piekļuvi agrīnai pirmsskolas izglītībai un aprūpei (*ECEC*) un ilgtermiņa aprūpei (*LTC*), tostarp – vienai dalībvalstij – attiecībā uz ADTP un sociālās politikas integrēšanu.

Diskusijā atklājās vairākas kopējas politikas problēmas, tostarp attiecībā uz pastāvīgajām nodarbinātības līmeņa atšķirībām, sieviešu nepilna laika nodarbinātības augsto īpatsvaru, vīriešu un sieviešu darba samaksas un pensiju atšķirībām un to cēloņiem. Lai gan aprūpes pienākumiem ir ļoti liela nozīme attiecībā uz sieviešu dalību darba tirgū, joprojām pastāv arī dzimumu stereotipi, kas ievērojami ietekmē iznākumus. Tāpēc ir uzsvērtā spēcīgā dzimumu dimensija *LTC* jomā un tās ietekme gan uz oficiāliem darba ņēmējiem, gan uz neformāliem aprūpētājiem.

Dažas dalībvalstis norādīja, ka nepilnu darba laiku strādājošo sieviešu īpatsvara pieaugums dažreiz sākas jau pirms ģimenes dibināšanas, un laika gaitā tas nemainās. Attiecībā uz vīriešu un sieviešu darba samaksas un pensiju atšķirībām – dažādas pieejas pārredzamības uzlabošanai darba tirgū, tostarp, izmantojot digitālus un analītiskus instrumentus, var palīdzēt novērst šīs atšķirības.

Dalībvalstis ir veikušas ieguldījumus *ECEC* jomā, lai uzlabotu gan pakalpojumu pieejamību, gan to kvalitāti. Diskusijas laikā tika atgādināts arī par Barselonas mērķu svarīgumu.

Diskusijā par ģimenes politiku, ar ko atbalsta sieviešu dalību darba tirgū, ir uzsvērtā pakalpojumu, jo īpaši *ECEC*, loma apvienojumā ar labi izstrādātiem pabalstiem. Pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai var būt svarīga koordinācija starp dažādiem valdības līmeņiem. Sociālās palīdzības pabalsti ir jāsaista ar aktivizācijas politiku, un tādēļ dažos gadījumos dalībvalstīm ir jāpieliek lielākas pūles, lai uzlabotu koordināciju starp dažādām iesaistītajām valdības struktūrām. Kopumā, lai politika būtu efektīva, ir svarīga koordinācija un sadarbība starp dažādām ieinteresētajām personām.

Dažas dalībvalstis ir reformējušas vecāku atvaļinājumus un pabalstus, kā arī paplašinājušas paternitātes pabalstus, lai uzlabotu darba un privātās dzīves līdzsvaru. Tika uzsvērts arī ADTP, kā arī tādu informēšanas pasākumu svarīgums, kurus īsteno, izmantojot mērķtiecīgus pakalpojumus visneaizsargātākajām personām.

Diskusija parādīja, ka oficiālo *LTC* pakalpojumu paplašināšana var būt efektīvs instruments, lai atbalstītu sieviešu dalību darba tirgū. Attiecīgie politikas pasākumi cita starpā ietver tādu pakalpojumu attīstību, kas attiecas uz aprūpi mājās un ko sniedz attiecīgajā kopienā (piemēram, dienas aprūpes centri).

Dažas dalībvalstis plaši izmanto Eiropas Sociālā fonda (ESF) resursus, lai atbalstītu ieguldījumus *ECEC* un *LTC* jomā, un dažas plāno izmantot ANM resursus. Šajā sakarā tika uzsvērti šādu ieguldījumu ilgtspējas nozīmība.

Tika uzsvērts, ka politikas uzraudzība un izvērtēšana ir svarīgi efektīvas politikas elementi.

Reformas tādās jomās kā darba tirgus segmentācija, algas, darbaspēka nodokļi un nedeklarēts darbs

Tādas politikas jomas kā darba tirgus segmentācija, algas, darbaspēka nodokļi un nedeklarēts darbs joprojām ir strukturāli svarīgas, arī pašreizējā kontekstā, ko raksturo būtiskas pārmaiņas nodarbinātības modeļos Covid-19 pandēmijas dēļ. *EMCO* 2021. gada februārī šajās politikas jomās sagatavoja pārskatus par deviņām dalībvalstīm, galveno uzmanību veltot attiecīgajiem 2019. gada KVAI elementiem.

Covid-19 pandēmija ir atklājusi jau iepriekš esošo neaizsargātību darba tirgos un to, ka pandēmijas izraisītā darbvietu likvidēšana galvenokārt notikusi nozarēs, kurās dominē mazāk droši nodarbinātības veidi; tas ietver pašnodarbinātību un nesamērīgi ietekmē neaizsargātās grupas un jauniešus, arī tāpēc, ka viņi veido lielāko daļu no nestandarta nodarbinātības veidos strādājošajiem. Tādējādi krīzes laikā vēl vairāk atklājās strukturālas problēmas. Ir iespējams, ka tās var pārvarēt, īstenojot politiku, ar ko novērš strukturālās nepilnības, atbalsta iekļaujošāku un ilgtspējīgāku izaugsmi un pievēršas zaļās un digitālās pārkārtošanās radītajām problēmām un iespējām.

Pirms Covid-19 krīzes tika veiktas vairākas reformas darba tirgus segmentācijas novēršanai, un dažos gadījumos pandēmija palēnināja to īstenošanas tempu vai ietekmi. Pašreizējā situācijā saīsināta darba laika shēmas un atbalsts pašnodarbinātām personām joprojām tiek plaši izmantots, ievērojami palielinoties šo ārkārtas pasākumu izmantojumam. Arī ADTP tika uzlabota un pielāgota pandēmijas ietekmei, un tajā tika iekļauti darbā pieņemšanas stimuli. Tika uzsvērts, ka šāda veida pasākumu sekmīgā īstenošanā būtiska nozīme ir pienācīgai izstrādei un pietiekamai darba devēju informētībai. Ir nepieciešama līdzsvarota pieeja, lai ņemtu vērā gan darbvietu radīšanas/darbvietu likvidēšanas aspektus, gan nepieciešamību turpināt centienus darba tirgus segmentācijas samazināšanai. Papildus darbvietu kvalitātes un pārdales vajadzībām ir jāapsver nodarbinātības saglabāšana un atbalsts darbvietu radīšanai.

Atsevišķos gadījumos pastāv risks, ka pretkrīzes pasākumi varētu novirzīt uzmanību no ilgtermiņa strukturāliem šķēršļiem uz pastāvīgākiem nodarbinātības veidiem. Daudzās dalībvalstīs darba inspekciju darbība, kā arī to spēju stiprināšanas pasākumi ir būtiski faktori darba tirgus segmentācijas samazināšanā. Šajā nolūkā var efektīvi apvienot, piemēram, stimulus darbā pieņemšanas subsīdiju veidā, kā arī atturošus stimulus naudas sodu veidā. Lai gan ir svarīgi analizēt un izvērtēt to pasākumu ietekmi, kas tiek veikti nolūkā samazināt segmentāciju, tika atzīts, ka tas varētu būt sarežģīti pašreizējās Covid-19 pandēmijas ietekmes dēļ, jo īpaši ņemot vērā ierobežojumus un koncentrēšanos uz pasākumiem, kas tiek veikti nodarbinātības saglabāšanai.

Attiecībā uz vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirībām ir svarīgi analizēt pamatcēloņus un veikt holistiskas darbības, tostarp pielāgojot pabalstu sistēmu, kā liecina viens no izskatītajiem gadījumiem.

IKT rīki var būt noderīgi gan darba tirgus segmentācijas novēršanā, gan izpratnes veicināšanā par tās negatīvajām sekām, kā arī vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirību novēršanā. Vairākas dalībvalstis ziņoja, ka pasākumi šajā jomā tiks iekļauti valstu ANP, savukārt dažās dalībvalstīs diskusijas joprojām turpinās.

Ir panākts progress saistībā ar darbaspēka nodokļiem, vēl vairāk samazinot nodokļu slogu darbaspēkam, jo īpaši attiecībā uz zemiem un vidējiem ienākumiem, galvenokārt izmantojot nodokļu atvieglojumus un samazinot sociālās iemaksas. Daži no pasākumiem, kas nesen īstenoti dalībvalstīs, tika izstrādāti, lai palīdzētu uzņēmumiem pārvarēt Covid-19 krīzi, un tie var būt pagaidu, taču ir veikti arī pastāvīgi pasākumi.

Ir paustas bažas par to, vai šīs nodokļu izmaiņas ir fiskāli neitrālas vidējā termiņā, jo nav panākts liels progress sloga novirzīšanā uz nodokļu bāzēm, kas vairāk atbalsta iekļaujošu un ilgtspējīgu izaugsmi. Šāda nodokļu novirzīšana, kas ir būtiska pašreizējā situācijā, joprojām ir iespējama, jo tā varētu veicināt iekļaujošu atveseļošanu un atbalstīt zaļo pārkārtošanos. Joprojām nav atrisināti citi jautājumi saistībā ar nodokļu sistēmu, proti, konkrētas nepilnības vai neefektivitāte, kā arī šķēršļi, kas kavē strādāt pāru otriem pelnītājiem. Pēdējais aspekts ir arī dzimumu nevienlīdzības jautājums, jo otri pelnītāji galvenokārt ir sievietes.

Attiecībā uz nedeklarētu darbu ir uzsvērtā daudzdimensiju stratēģiju nozīme, kā arī darba inspekciju un sadarbības starp dažādām iestādēm būtiskā loma. Ir minēta arī vajadzība pieņemt visaptverošas stratēģijas nedeklarēta darba dažādo un daudzpusīgo aspektu risināšanai.

Dažas dalībvalstis ir iecerējušas savos atveseļošanas un noturības plānos iekļaut pasākumus šajās jomās vai izmantot finansiālu atbalstu no *REACT-EU* un ESF+.

Kopumā ir jāņem vērā Covid-19 krīzes radītās pārmaiņas. Jaunajā realitātē, kas izriet no krīzes, daži analītiskie instrumenti un koncepcijas ir izrādījušies novecojuši vai arī ir kļuvis nepieciešams izstrādāt visaptverošākas analītiskās pieejas, jo atšķirība starp pagaidu un pastāvīgo nodarbinātību vairs nav vienīgais būtiskais nošķirums. Jaunu darba veidu, jo īpaši platformu darba, pieaugums ir norādīts kā jautājums, kas būs jāizskata sīkāk attiecībā uz segmentācijas aspektiem.

Pārskatā tika uzsvērti arī attiecīgi politiski atbildes pasākumi to problēmu risināšanai, kas saistītas ar pārskatītajām politikas jomām, t. i., nepieciešamība atbalstīt darba inspekcijas nedeklarēta darba un darba segmentācijas novēršanā; tiesību aktu nodarbinātības aizsardzības jomā un regulējuma nepilnību pārskatīšanas nozīme segmentācijas novēršanā; nepieciešamība pēc holistiskas institucionālās stratēģijas, kas ietver nodokļu sistēmas reformas, darba un privātās dzīves līdzsvara politiku, ieguldījumus agrīnās bērnu aprūpes struktūrās, vienādu darba samaksu un citus politikas virzienus, kas atbalsta vienlīdzīgas iespējas, lai mazinātu dzimumu nevienlīdzību.

Sociālais dialogs – periodiskais pārskats

EMCO 2020. gada decembrī kopā ar Eiropas un valstu sociālajiem partneriem rīkoja ikgadējo pārskatu par sociālo dialogu. Lai novērtētu progresu, kas panākts saistībā ar attiecīgo 2020. gada konkrētām valstīm adresētu ieteikumu (KVAI) īstenošanu, pārskatīšanā tika pievērsta uzmanība arī sociālo partneru iesaistei Covid-19 krīzes kontekstā, kā arī valsts reformu programmu (VRP) un atveseļošanas un noturības plānu (ANP) sagatavošanai.

Attiecīgajās dalībvalstīs ir izveidotas sociālā dialoga sistēmas, bet ir vajadzīgi turpmāki centieni, lai panāktu sociālo partneru jēgpilnu iesaisti politikas veidošanā un labi funkcionējošā sociālajā dialogā. Joprojām pastāv nopietnas bažas par apspriešanās ar sociālajiem partneriem praktiskajiem aspektiem attiecībā uz pārredzamību, savlaicīgumu un jēgpilnību, kā arī attiecībā uz tās reālo ietekmi uz politikas veidošanu. Tika ziņots par dažām pozitīvām norisēm, jo īpaši attiecībā uz sociālo partneru pastiprinātu iesaisti pretrīzes pasākumu izstrādē un minimālās algas noteikšanā. Dažas dalībvalstis jau agrīnā posmā iesaista sociālos partnerus īpašu pasākumu izstrādē.

Sociālie partneri uzskata, ka joprojām ir vajadzīgas regulārākas un savlaicīgākas apspriedes, lai nodrošinātu to, ka sociālie partneri spēj pienācīgi sekmēt politikas attīstību. Apspiežoties ar sociālajiem partneriem, valdības varētu arī sistemātiski sniegt atgriezenisko saiti par to, kas ir darīts saistībā ar to priekšlikumiem.

Svarīgs mērķis joprojām ir sociālo partneru spēju veidošana ar ilgtermiņa perspektīvu. Šajā sakarā tika uzsvērtā Eiropas Sociālā fonda īpašā nozīme, kā arī nepieciešamība regulāri izvērtēt šādu investīciju efektivitāti, tostarp attiecībā uz sociālo partneru veikto iemaksu kvalitāti.

Reformas izglītības, apmācības un prasmju jomā

Tāpat kā iepriekšējos gados, *EMCO* kopā ar Izglītības komiteju 2021. gada martā pārskatīja attiecīgos KVAI izglītības, apmācības un prasmju jomā. Pārskati aptvēra 26 dalībvalstis un kopumā ietvēra gan 2020. gada KVAI, gan attiecīgus 2019. gada KVAI elementus. Attiecībā uz trim dalībvalstīm tika pārskatīti tikai 2019. gada KVAI (vai to konkrētas daļas).

Reformas izglītības un prasmju jomā tika īstenotas jau pirms pandēmijas, un dažas dalībvalstis turpināja šīs darbības pandēmijas laikā. Lai pārvarētu krīzi, vairākas dalībvalstis ir palielinājušas budžetu nolūkā stiprināt investīcijas izglītībā un prasmēs, jo īpaši digitālajās pamatprasmēs, infrastruktūrā un tiešsaistes risinājumos, piemēram, digitālajās platformās, kas ir izrādījušies būtiski elementi mācību, apmācības un darba netraucētas norises nodrošināšanai noslēdzes (*lockdown*) periodos. Dažas dalībvalstis šo centienu ietvaros pēta arī inovatīvas pieejas, piemēram, digitālos vaučerus un individuālos mācību kontus.

Covid-19 krīze ir saasinājusi jau pastāvošās problēmas, kas saistītas ar izglītību un prasmēm. Noslēdzes un sociālās distancēšanās pasākumi ir akcentējuši jautājumus saistībā ar digitālo plaisu un nevienlīdzīgu piekļuvi izglītībai un apmācībai. Vienlaikus prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas ceļi tiek uzskatīti par galvenajiem elementiem atveseļošanas atbalstam, ekonomikas noturības uzlabošanai un digitālās un zaļās pārkārtošanās veicināšanai. Neraugoties uz bezdarba pieaugumu, dažos gadījumos ir saasinājusies arī prasmju nepietiekamība un neatbilstība, jo īpaši IKT nozarē.

Dalībvalstis reakciju uz Covid-19 pandēmiju parasti apvieno ar ilgtermiņa reaģēšanu uz strukturālajām problēmām, tostarp ar mērķi atbalstīt efektīvu pāreju uz kvalitatīvākām darbvietām darba tirgū, vienlaikus arī risinot digitālās un zaļās pārkārtošanās radītās problēmas. Ir veiktas būtiskas investīcijas un reformas visos izglītības līmeņos, tostarp attiecībā uz agrīno pirmsskolas izglītību un aprūpi (*ECEC*), vispārējo izglītību, sākotnējo un turpmāko profesionālo izglītību un apmācību (*PIA*), augstāko izglītību un pieaugušo izglītību. Dalībvalstis ir arī veikušas pasākumus, lai izglītības un apmācības sistēmas padarītu atbilstošākas darba tirgus vajadzībām. Tās ir īstenojušas vai plānojušas reformas, lai risinātu jautājumus saistībā ar atšķirībām izglītības un apmācības jomā un mazinātu digitālo plaisu.

Daudzu politikas iniciatīvu virzība ir pareiza. Tomēr progress virzībā uz 2019. un 2020. gada KVAI īstenošanu ir nevienmērīgs. Vairākās dalībvalstīs bažas joprojām rada dažas strukturālas problēmas, attiecībā uz kurām ir nepieciešama turpmāka rīcība, jo īpaši saistībā ar priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu; izglītības rezultātiem vispārējā izglītībā un PIA (tostarp attiecībā uz zemu sasniegumu rādītājiem un Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas (*PISA*) rezultātiem); zemu līdzdalību pieaugušo izglītībā; darbaspēka nepietiekamu kvalifikāciju; sociālo un teritoriālo nevienlīdzību attiecībā uz piekļuvi izglītībai, apmācībai, digitālajām prasmēm un infrastruktūrai. Pārskatīšanas laikā tika uzsvērtā neaizsargāto un nelabvēlīgā situācijā esošo grupu sarežģītā situācija, kā arī problēmas, ar kurām saskaras personas ar invaliditāti izglītības nozarē un attiecībā uz piekļuvi darba tirgum. Lai panāktu efektīvākus un visaptverošākus reformu rezultātus, starp ieinteresētajām personām ir nepieciešama sadarbība gan izglītības un apmācības nozarē, gan arī darba tirgus un sociālās politikas nozarēs. Svarīgas reformu centienu sastāvdaļas ir arī uzraudzība un izvērtēšana.

Papildus valsts finansējumam vairākas dalībvalstis jau plaši izmanto vai plāno izmantot pieejamos ES fondus, piemēram, Eiropas Sociālo fondu Plus un Atveseļošanas un noturības mehānismu, lai veiktu nepieciešamās reformas. Šajā sakarā būtu svarīgi nodrošināt papildināmību starp dažādiem finansējuma avotiem.

Vairākas dalībvalstis atgādināja mērķus un prioritātes Padomes Rezolūcijā par stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā ceļā uz Eiropas izglītības telpu un pēc tās (2021-2030).

Saistībā ar valstu ANP un 2021.–2027. gada kohēzijas politikas resursu plānošanu *EMCO* arī aicināja aktīvi un regulāri iesaistīt sociālos partnerus attiecīgo nodarbinātības politikas reformu un investīciju pasākumu sagatavošanā un īstenošanā.

Ilgtermiņa bezdarbnieku integrācija darba tirgū – periodiskais pārskats

Padomes ieteikuma par ilgstošo bezdarbnieku integrāciju darba tirgū pārskatīšana notika 2020. gada novembrī. Šo trešo pusgada pārskatīšanu kopīgi veica *EMCO* un *SPC* nolūkā apspriest integrētus politikas risinājumus saistībā ar Covid-19. 2020. gada pārskatīšanā izskatīja pandēmijas ietekmi uz ilgstošiem bezdarbniekiem un nodarbinātības un sociālo dienestu atbildes pasākumus integrētu pakalpojumu nodrošināšanai. Tajā tika novērtēts tas, kā dalībvalstis ir risinājušas ilgstošu bezdarbnieku problēmas, ar kurām tie saskārās ekonomiskās krīzes sākotnējās stadijās, un pasākumus, kas īstenoti, lai novērstu ilgstoša bezdarba pieaugumu, kā arī iespējamus ceļus uz atveseļošanu ³.

Attiecībā uz **nodarbinātības dienestiem** Covid-19 krīze visnelabvēlīgāk skāra individualizēto konsultēšanu jeb profila noteikšanu, kā arī piekļuvi pakalpojumiem un to pieejamību. Vismazāk ir skarta reģistrācija un integrēta pakalpojumu sniegšana. Veselības un drošības apsvērumu dēļ daudzas dalībvalstis centās pārnest pakalpojumus uz tiešsaisti. Tomēr rezultāti ir bijuši neviennozīmīgi, tostarp tādēļ, ka ilgstošiem bezdarbniekiem un neaktīviem cilvēkiem, jo īpaši tiem, kam ir vajākas IKT prasmes, ir nevienlīdzīga piekļuve tiešsaistes pakalpojumiem.

Attiecībā uz **sociālajiem dienestiem** pārskatīšana parādīja, ka pandēmija ir negatīvi ietekmējusi pakalpojumu sniegšanu, jo īpaši tādu pakalpojumu sniegšanu, kam nepieciešama personiska saskare. Lai gan atbalsts cilvēkiem visneaizsargātākajā stāvoklī ir zināmā mērā saglabāts, šis atbalsts galvenokārt tika vērsts uz piekļuvi sociālās palīdzības pabalstiem un uz šo pabalstu sniegšanas nepārtrauktību. Dažās dalībvalstīs viena no prioritārajām mērķa grupām ir minimālo ienākumu saņēmēji. Šķiet, ka vismazāk skarta ir pakalpojumu reģistrācija un integrācija. Dažas dalībvalstis veica papildu pasākumus, lai uzlabotu piekļuvi pabalstiem.

³ Svarīgākie vēstījumi *EPSCO* tika nosūtīti atsevišķi (2021. gada janvāris), sk. dok. 5623/21.

Daudzkārt tika minēta arī neskaidrība par pašreizējās krīzes ilgtermiņa ietekmi uz atbalstu ilgstošiem bezdarbniekiem, ņemot vērā pašreizējo uzsvāru uz reaģēšanu galvenokārt uz tūlītējām krīzes sekām saistībā ar darbvieta zudumu un nodarbinātības saglabāšanu. Šādos apstākļos politikas īstenošanas centienos vidējā termiņā un ilgtermiņā būs jāpievēršas to programmu un pasākumu pabeigšanai, kas tika pārtraukti vai atlikti Covid-19 pandēmijas dēļ, kā arī ilgstošiem bezdarbniekiem paredzētā pakalpojumu kopuma mērķtiecīgai atlasei un to integrētai sniegšanai.

Reformas sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas jomās

Covid-19 krīze ir bijusi spēcīgs atgādinājums tam, cik nozīmīgas ir sociālās aizsardzības sistēmas, lai mazinātu samazinātas saimnieciskās darbības radīto ekonomisko un sociālo ietekmi un nodrošinātu neaizsargātu personu sociālo iekļaušanu. Lai gan sociālās aizsardzības sistēmas ir pilnībā pildījušas automātisko stabilizatoru lomu, aizsargājot daudzu cilvēku iztikas līdzekļus, krīze arī izcēla strukturālās nepilnības sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas pasākumu adekvātuma un tvēruma ziņā. Gan ES, gan valstu līmenī īstenotie ārkārtas pasākumi ir palīdzējuši izvairīties no milzīgas sociālās krīzes visā Eiropā.

Eiropas pusgada ietvaros 2020. gadā 21 dalībvalsts saņēma konkrētai valstij adresētu ieteikumu saistībā ar sociālo aizsardzību un sociālo iekļaušanu. Lai gan daudzi ieteikumi tika sniegti saistībā ar Covid-19 krīzi, lielākā daļa KVAI atspoguļoja arī iepriekš pastāvējušās strukturālās problēmas, kas tika uzsvērtas jau iepriekšējās pusgada ciklos, bet jo īpaši 2019. gada KVAI. Ieteikumos risinātas problēmas jomās, kas saistītas ar piekļuves sociālajai aizsardzībai nodrošināšanu visiem (piemēram, BG, CY, IT, NL, PT, RO, SI, SK); ienākumu atbalsta pabalstu pietiekamību un tvērumu apvienojumā ar piekļuvi sociālajiem un pamatpakalpojumiem (BG, EE, ES, HR, HU, LT, LV, PL, PT, RO, SK), tostarp īpašu uzmanību pievēršot sadarbības veicināšanai starp VND un sociālajiem dienestiem (EE, ES, HU, SK); mājokļu (IE) un cenas ziņā pieejamas un kvalitatīvas *ECEC* nodrošināšanu, tostarp saistībā ar atbalstu sieviešu dalībai darba tirgū (AT, CZ, IT, PL). *EMCO* un *SPC* kopīgi pārskatīja kopīgu interešu problēmas.

Pandēmijas attīstības gaitā visas pārskatītās dalībvalstis veica ārkārtas pasākumus, lai stiprinātu, kā arī saglabātu savu **sociālās aizsardzības sistēmu** "normālu" darbību, bieži vien līdztekus notiekošajām reformām. Šie pasākumi ietvēra atbilstības nosacījumu atvieglošanu, jaunu pabalstu pagaidu ieviešanu, esošo atbalsta shēmu paplašināšanu, kā arī ārkārtas pasākumu ieviešanu, lai darba ņēmējiem nodrošinātu pienācīgu ienākumu aizstāšanu.

Tajā pašā laikā krīze vairākās dalībvalstīs ir atklājusi nepilnības piekļuves un tvēruma ziņā, kas jau iepriekš pastāvējušas sociālās aizsardzības sistēmās. *SPC* pārskati apstiprināja, ka ne visas iedzīvotāju grupas ir efektīvi aizsargātas un ka joprojām pastāv grūtības, ar kurām saskaras vairākas grupas (jo īpaši pašnodarbinātie un nestandarta darba ņēmēji), kuru vidū vērojama tendence saskarties ar lielāku ekonomisko nenoteiktību un ierobežotāku piekļuvi sociālajai aizsardzībai. Pagaidu ārkārtas pasākumi, piemēram, saīsināta darba laika shēmas, kurās tika ieguldīti ievērojami finanšu resursi, nedeva vienādu labumu visām darba ņēmēju kategorijām. Vēl svarīgāk – pārskati parādīja to, ka pagaidu pasākumi nevar aizstāt vajadzību uz pastāvīgāka pamata paplašināt sociālo aizsardzību attiecībā uz tiem, kas nav aptverti. Būs jāpieliek lielākas pūles, lai saskaņā ar Padomes ieteikumu par piekļuvi sociālajai aizsardzībai strukturāli risinātu sociālās aizsardzības tiesību tvērumu, adekvātumu un pārnesamību.

Krīze arī atklāja pašreizējās nepilnības attiecībā uz **sociālās palīdzības pabalstu** sniegšanu. Daudzas dalībvalstis ieviesa pagaidu pasākumus, lai atbalstītu nestabilās situācijās esošo mājāsaimniecību ienākumus. Pasākumi ietvēra atbilstības kritēriju atvieglošanu, administratīvo procedūru atvieglošanu, pabalsta apjomu uzlabošanu, papildu pabalstu natūrā nodrošināšanu vai pakalpojumu uzlabošanu. Dalībvalstu reakcija uz krīzi parādīja, cik svarīga ir pienācīga ienākumu aizsardzība. Daudzpusējos pārskatos tika apstiprināta vajadzība pēc turpmākām strukturālām reformām šajā jomā. Spēcīgāka minimālo ienākumu aizsardzība varētu veicināt atveseļošanu un, darbojoties kā efektīvs automātisks stabilizators, padarītu ekonomiku un sabiedrību noturīgāku pret turpmākām krīzēm. Raugoties nākotnē, dalībvalstīm ir jāpastiprina centieni uzlabot pietiekama ienākumu atbalsta sniegšanas efektivitāti, kas saskaņā ar aktīvas iekļaušanas pieeju ir cieši saistīta ar piekļuvi augstas kvalitātes sociālajiem pakalpojumiem un iekļaujošiem darba tirgiem.

Sociālo pakalpojumu sniegšana pēc Covid-19 pandēmijas ir bijusi pakļauta milzīgam spiedienam, jo pakalpojumu sniegšanu būtiski ietekmēja noslēdzes pasākumi, darbinieku trūkums, komunikācijas problēmas un grūtības koordinēt darbu ar ieinteresētajām personām. Tiešsaistes rīku un citu IKT izmantošana palīdzēja nodrošināt pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktību. Tajā pašā laikā tādi faktori kā sociālekonomiskais statuss, saņēmēju vecums, teritoriālā nevienlīdzība un infrastruktūras trūkums apgrūtināja pakalpojumu sniegšanu visneaizsargātākajām personām. Lai gan *SPC* pārskatos tiek atzīts jauno tehnoloģiju potenciāls sociālo pakalpojumu attīstībā mūsdienu sabiedrībā, kurā strauji notiek digitalizācija, dalībvalstīm būtu jāņem vērā visneaizsargātāko personu īpašās vajadzības un viņu lielāka palaušanās uz pakalpojumiem ar personisku kontaktu. Ir jāturpina centieni veicināt efektīvu sadarbību un koordināciju starp pakalpojumu sniedzējiem, lai nodrošinātu, ka cilvēkiem ir vienots kontaktpunkts, ar kura starpniecību piekļūt attiecīgajam atbalstam. Šajā nolūkā varētu vēl vairāk stiprināt attiecīgo pakalpojumu sniedzēju spējas un to darbību koordināciju.

Skolu un bērnu aprūpes iestāžu daļēja vai pilnīga slēgšana pandēmijas laikā, iespējams, ir saasinājusi pastāvošo nevienlīdzību **agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes (ECEC)** jomā. Reaģējot uz Covid-19 krīzi un skolu un bērnu aprūpes iestāžu slēgšanu, daudzas dalībvalstis ieviesa ārkārtas pasākumus **vecāku un aprūpētāju** atbalstam, piemēram, papildu un pagaidu finansiālus pabalstus un nepārtrauktu bērnu aprūpes nodrošināšanu kritiski svarīgiem darba ņēmējiem. Dalībvalstu veiktie strukturālie pasākumi līdzdalības paplašināšanai un *ECEC* kvalitātes uzlabošanai ietver obligātā pirmsskolas vecuma samazināšanu vai vispārējas bezmaksas piekļuves nodrošināšanu pirmsskolas izglītībai, bērnodārzu celtniecību un renovāciju, kā arī mācību maksas atbalsta palielināšanu pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanai. Lai atbalstītu nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautos bērnus, mērķtiecīgi centieni būs nepieciešami arī turpmāk.

Ir izrādījies, ka pašreizējai krīzei piemīt **spēcīga dzimuma dimensija**. Līdz ar skolu slēgšanu pandēmijas laikā palielinājās (neapmaksātas) aprūpes slogs gan sievietēm, gan vīriešiem, taču sievietes tas skāra smagāk. Savukārt *ECEC* sniegšanas trūkums (vai samazināšana) ir samazinājis atbalstu vecāku (īpaši sieviešu) dalībai darba tirgū, kas joprojām ir viens no efektīvākajiem veidiem, kā novērst bērnu nabadzības pamatcēloņus.

Eiropas Savienībā par arvien lielāku problēmu kļūst cenas ziņā pieejamu mājokļu trūkums, **bezpajumtniecība un atstumtība mājokļa jomā**. Pandēmija ir vēl vairāk palielinājusi bezpajumtniecības rādītājus, jo krīzes dēļ daudzām mājsaimecībām bija grūtāk maksāt par pienācīgiem mājokļiem un vienlaikus tika traucēta arī jaunu mājokļu būvniecība. Tas jo īpaši skāra īpašniekus ar zemiem ienākumiem un privātos izīrētājus, savukārt cilvēkus ar vidējiem ienākumiem apgrūtināja mājokļu un uzturēšanas izmaksu pieaugums.

Īrnieku un hipotekārā kredīta ņēmēju aizsardzības pasākumi ietvēra atvieglojumu piedāvāšanu attiecībā uz maksājumiem par mājokli, hipotēkām un citiem mājsaimecības izdevumiem, izlikšanas apturēšanu krīzes laikā un jaunus aizdevumus privātpersonām ar zemu vai bezprocentu likmi. Dažas dalībvalstis ir arī uzlabojušas atbalsta un aprūpes pakalpojumus bezpajumtniekiem, paplašinot patversmes, pārveidojot nakts patversmes par dienas patversmēm un izdalot palīdzības paketes (pārtikas un higiēnas preces). Dalībvalstu vakcinācijas plāniem būtu jānodrošina pienācīga informācijas sniegšana cilvēkiem patversmēs un bezpajumtniekiem, kas neuzturas patversmē. Lai novērstu atstumtību mājokļa jomā un bezpajumtniecību, strukturālajos centienos par prioritārām būtu jānosaka integrētas pieejas, kurās tiek apvienoti tādi elementi kā prevencija, ātra piekļuve pastāvīgam mājoklim un attiecīgu atbalsta pakalpojumu sniegšana. Jāpaātrina arī jaunu sociālo mājokļu būvniecība.

Reformas pensiju jomā

Ņemot vērā pensiju lielo ietekmi uz budžetu un pieaugošo sociālo nozīmi Eiropas novecojošās sabiedrības un mainīgo darba tirgu kontekstā, pensijas jau kopš Eiropas pusgada paša sākuma ir bijušas uzmanības centrā. Pēdējos gados aptuveni trīs ceturtdaļas dalībvalstu ir saņēmušas ieteikumu saistībā ar to pensiju sistēmas darbību. Covid-19 krīzes īpašo apstākļu un ārkārtas rakstura dēļ Padome 2020. gadā KVAI par pensijām nesniedza, lai gan ieteikumu apsvērumos tika konstatētas ar pensijām saistītas problēmas. Reaģējot uz to, *SPC* ir pielāgojusi savu pārskatīšanas pieeju, un parastie konkrētām valstīm adresētie pārskati šajā politikas jomā tika veikti, rīkojot tematiskas diskusijas.

Diskusijas laikā kļuva skaidrs, ka valsts pensijas joprojām garantē lielākajai daļai pensionāru stabilu ienākumu avotu visās dalībvalstīs. Šajā sakarā var sagaidīt, ka Covid-19 krīze savas būtiskās ietekmes uz darba un finanšu tirgiem dēļ ietekmēs arī vecumdienu ienākumus un radīs papildu spiedienu uz pensiju sistēmu finansēšanu, kurās pandēmijas sekas vēl nav pilnībā jūtamas.

Neraugoties uz pandēmijas salīdzinoši ierobežoto ietekmi uz pensiju sistēmām īstermiņā, pastāv vairākas problēmas ilgākā termiņā, kas saistītas ar pensiju adekvātuma un ilgtspējīga finansējuma saglabāšanu novecojošas sabiedrības, mainīgas ekonomikas un darba tirgus kontekstā. Ņemot vērā problēmu sarežģītību, dalībvalstis īsteno reformas daudzgadu ciklu kontekstā.

Visizplatītākā pieeja līdzšinējās reformās ir koncentrējusies uz faktiskā pensionēšanās vecuma palielināšanu. Pēdējo gadu laikā dalībvalstis ir palielinājušas likumā noteikto pensionēšanās vecumu, ierobežojušas priekšlaicīgas pensionēšanās iespējas, pārskatījušas iemaksu prasības un nostiprinājušas (ne)stimulējošus faktorus, lai veicinātu vēlāku pensionēšanos. Arvien izplatītāki ir kļuvuši elastīgi pensionēšanās veidi, kuru mērķis ir veicināt ilgāku darba mūžu un atturēt no priekšlaicīgas pensionēšanās. Daudzas reformas ietvēra automātisku korekcijas mehānismu ieviešanu, galvenos pensiju parametrus, piemēram, pensionēšanās vecumu vai pabalstus, tieši sasaistot ar demogrāfiskajām pārmaiņām.

Nesenās reformas arī liecina par tendenci pakāpeniski likvidēt īpašas pensijas, kas piešķir preferenciālu režīmu konkrētām iedzīvotāju grupām. Dažas reformas ir uzlabojušas to cilvēku piekļuvi pensiju sistēmām, kuri strādā darba veidos, kas nav pastāvīga pilna laika nodarbinātība, taču joprojām pastāv būtiskas nepilnības. Dažas reformas attiecas arī uz papildpensiju nozīmi vecumdienu ienākumu nodrošināšanā.

SPC tematiskā diskusija liecina, ka, neraugoties uz veiktajiem pasākumiem, būs vajadzīgi papildu centieni, lai risinātu ar pensiju sistēmu adekvātumu un ilgtspēju saistītās problēmas visā ES. Dalībvalstīm būtu jāturpina rīkoties, lai paildzinātu darba mūžu. Centieni pielāgot pensionēšanās vecumu vai karjeras prasības, pabalstus vai uzkrāšanas rādītājus, lai atspoguļotu paredzamā mūža ilguma pieaugumu, būtu jāpapildina ar elastīgām darba iespējām, tostarp iespēju apvienot pensijas ar ienākumiem no darba. Darba ņēmēju uzvedību var ietekmēt informētības palielināšana un pensiju sistēmu pievilcības palielināšana cilvēkiem karjeras agrākā posmā. Šajā ziņā ilgāka darba mūža veicināšanai būtu jāsākas agrākā karjeras posmā, nevis tikai tad, kad persona tuvojas pensionēšanās vecumam. Arī turpmāk nozīme būs nodokļu stimuliem atliktas pensionēšanās vai ieguldīšanas papildpensijās veicināšanai, lai gan to distributīvā ietekme ir rūpīgi jāapsver.

Tajā pašā laikā ilgāka darba mūža panākšana ir transversāls jautājums, kas ir jāveicina, veicot pasākumus vairākās politikas jomās. Būtisks priekšnoteikums tam ir – lai darba tirgi dod iespējas paildzināt darba dzīvi; tas ietver mūžizglītības iespējas un elastīgas, veselīgas un drošas darba vides nodrošināšanu, kas ir piemērota gados vecāku darba ņēmēju vajadzībām. Lai veicinātu gados vecāku darba ņēmēju palikšanu darbā, ir vajadzīga piekļuve augsti kvalitatīviem veselības aprūpes un sociālajiem pakalpojumiem. Pastiprināta sadarbība starp politikas jomām un sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaistīšana joprojām ir svarīgi faktori stratēģiju izstrādē ilgākam darba mūžam.

SPC pārskati ir arī parādījuši, ka nestandarta nodarbinātībā un pašnodarbinātībā nodarbinātie joprojām ir nepietiekami aizsargāti, un tas apdraud gan pensiju sistēmu adekvātumu, gan to iemaksu bāzi. Šīm grupām, kā arī zemāk atalgotiem darba ņēmējiem kopumā ir arī mazāka piekļuve papildpensiju shēmām. Tādēļ ir vajadzīgi neatlaidīgi centieni, lai nodrošinātu pienācīgu segumu un iespējas uzkrāt pensiju tiesības šādiem darba ņēmējiem – turpinot darbu saskaņā ar Padomes ieteikumu par piekļuvi sociālajai aizsardzībai ⁴ –, un pielāgot pensiju sistēmas mainīgajam darba raksturam, lai labāk aizsargātu visus darba ņēmējus.

⁴ Padomes Ieteikums (2019. gada 8. novembris) par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai

Iepriekšējās reformas caurmērā ir palīdzējušas stabilizēt ilgtermiņa pensiju izdevumus, bet tas bieži vien ir noticis uz pensiju turpmākas pietiekamības rēķina. Attiecīgi joprojām ir liels izaicinājums nodrošināt pietiekamu finansējumu, lai nodrošinātu pietiekamus pabalstus un pensiju segumu. Diskusijās atklājās, ka vairākās dalībvalstīs notiek pāreja no finansēšanas ar iemaksām uz finansēšanu, kas vairāk balstīta uz nodokļiem. Ņemot vērā valstu atšķirīgos apstākļus, dalībvalstīs var būt vajadzīgas atšķirīgas finansēšanas pieejas pensiju sistēmu sociālo mērķu sasniegšanai, vienlaikus saglabājot ilgtspēju.

Ņemot vērā šos apsvērumus, *SPC* aicina rīkot plašas un atklātas debates par to, kā pensiju sistēmas, un sociālās aizsardzības sistēmas vispārīgāk, var atbalstīt pietiekamus pabalstus, ņemot vērā sabiedrības novecošanu un mainīgos darba tirgus. Sīkāka galveno kopīgo problēmu analīze ir pieejama 2021. gada kopīgajā Ziņojumā par pensiju pietiekamību, ko sagatavojusi Sociālās aizsardzības komiteja un Eiropas Komisija.

Reformas veselības aprūpes jomā

Covid-19 pandēmija ir radījusi vēl nepieredzētu spriedzi valstu veselības aprūpes sistēmās, atklājot esošās strukturālās nepilnības un uzsverot nepieciešamību uzlabot to gatavību labāk reaģēt uz krīzes notikumiem visās dalībvalstīs. Attiecīgi 2020. gada Eiropas pusgada ciklā liels uzsvars tika likts uz reformām veselības aprūpes jomā, visām dalībvalstīm saņemot KVAI pievērsties savu sistēmu noturībai.

Turklāt, atkarībā no dalībvalsts, uzsvars tika likts arī uz: darbaspēka trūkumu un darba apstākļiem (BG, HR, CY, CZ, DK, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, RO, SK, SI, ES, SE); kritiski svarīga medicīniskā aprīkojuma un infrastruktūras pieejamību (BE, DK, EE, ES, FR, HU, IT, LV, LT, MT, RO, SK, SI, ES, SE); aprūpes piekļūstamību, kvalitāti un pieejamību (BG, CY, EL, HR, EE, FI, LT, LV PT, RO); veselības infrastruktūru e-veselībai, kā arī tās ieviešanu (HR, CZ, FR, DE, ES, LU, LV, NL, PL); aprūpes pārcelšanu no stacionāriem uz ambulatoriem apstākļiem (AT, CZ, EE, HU, IE, MT, SK); aprūpes vispārēju koordināciju, pārvaldību un integrāciju (HR, CZ, FI, IT, LU, SK); un veselības sistēmas finansiālo spēju (BG, LV, PL).

SPC pārskati par konkrētām valstīm un īpaša tematiska diskusija apstiprināja, ka saistībā ar Covid-19 pandēmiju visas dalībvalstis veica ārkārtas pasākumus, lai atbalstītu savu veselības aprūpes sistēmu darbību. **Finansējums veselības aprūpei tika ievērojami palielināts**, pārdalot līdzekļus no citiem valsts budžeta posteņiem, kā arī no vairākiem ES instrumentiem. Papildu finansējums tika izmantots, lai paplašinātu intensīvās aprūpes kapacitāti un nodrošinātu kritiski svarīgu medicīnisko preču un veselības aprūpes personāla pieejamību. Vairākas dalībvalstis arī pieņēma noteikumus, lai slimnīcām, veselības aprūpes sniedzējiem un iestādēm kompensētu finansiālos zaudējumus, ko radījušas ar Covid-19 saistītās izmaiņas medicīniskās aprūpes pieprasījumā un piedāvājumā, piemēram, slimnīcu gultasvietas, kas palika neizmantotas tādēļ, ka plānotā ārstēšana krīzes dēļ tika atlikta.

Krīze arī parādīja, ka vairākas dalībvalstis saskaras ar **strukturālu veselības aprūpes darbinieku trūkumu, kas ir jānovērš**. Visas dalībvalstis īstenoja ārkārtas pasākumus, lai pandēmijas sākumā atbalstītu ierobežoto pieejamo veselības aprūpes darbinieku skaitu. Vairākās dalībvalstīs pirmās līnijas slimnīcu darbinieki saņēma papildu kompensāciju un tika izveidoti garīgās veselības atbalsta pakalpojumi. Tika paplašinātas apmācības iespējas, lai atvieglotu darbinieku pārcelšanu citā amatā, un konkrētu neklīnisku uzdevumu veikšanai tika izmantoti medicīnas studenti, brīvprātīgie un militārais personāls.

Tika ieviestas izmaiņas arī veselības aprūpes darbinieku uzdevumos un pienākumos personīgajā un organizācijas līmenī. Slimnīcās darbinieki tika pārprofilēti un pārcelti strādāt cīņā ar slimības uzliesmojumu. Tika pārskatīta tādu aprūpes veidu organizēšana, kas nav saistīti ar Covid-19, lai optimizētu klīniskos uzdevumus. Daudzās valstīs vismaz uz laiku tika paplašināta aptieku farmaceitu un ģimenes ārstu loma, lai samazinātu vajadzību pēc ārsta konsultācijas pacientiem, kas nav Covid-19 pacienti. Lai ilgtermiņā risinātu darbaspēka problēmas, daudzas dalībvalstis ziņoja par pasākumiem nolūkā finansēt papildu darbvietu radīšanu veselības aprūpes jomā; uzlabot medicīnas profesijas pievilcību un piedāvāt papildu apmācības un specializācijas iespējas esošajiem darbiniekiem. Posmā, kas sekos tūlīt pēc pandēmijas, ir rūpīgi jāņem vērā slogs uz medicīnas profesionāļiem to plānoto medicīnisko darbību uzkrāšanās dēļ, kas tika atlikta krīzes dēļ.

Krīze ir īpaši parādījusi, **cik svarīgi ir spēcīgi drošības tīkli**, lai nodrošinātu veselības aprūpes pieejamību visneaizsargātākajiem, kā arī to, ka ir **stratēģiski nepieciešama efektīva koordinācija starp sociālajām un veselības aprūpes sistēmām**. Šķiet, ka dalībvalstu darbības, kuru mērķis ir sniegt finansiālu atbalstu, kā arī nodrošināt nepārtrauktu piekļuvi veselības aprūpei, ir mazinājušas – tomēr nav likvidējušas – pandēmijas ietekmi uz visneaizsargātākajām personām, kuras līdz šim ir visvairāk izjutušas pandēmijas radītās sekas veselības jomā. Turklāt, koncentrējoties uz Covid-19 pacientiem un neatliekamo aprūpi, kas viņiem bija vajadzīga pandēmijas sākumposmā, iespējams arī, ka mazāka uzmanība tika pievērsta galvenajiem sociālajiem faktoriem, kas izraisa lielāku neaizsargātību pret sliktu veselību – tas ietver tādus faktorus kā vientulība, neveselīgs dzīvesveids un fiziskā vide, kā arī citas sociālas problēmas, piemēram, mājokļu situācijas, parādi un stress.

Laikposmā pēc pandēmijas dalībvalstīm būtu jāatjauno **uzsvars uz profilaksi un veselības veicināšanu**, kā arī jāpastiprina centieni **uzlabot primārās aprūpes sniegšanu**. Tas varētu ne tikai veicināt labākus rezultātus iedzīvotāju veselības jomā, bet arī mazināt vajadzību pēc specializēta medicīniskā personāla un dārgas stacionārās aprūpes. Joprojām ir ļoti svarīgi, lai īstermiņa atbalsts tiktu pārvērsts rīcībā, ar kuru tiek panākti ilgtermiņa uzlabojumi saskaņā ar Eiropas sociālo tiesību pīlāru. Daudzi aspekti, ko varētu izmantot šim nolūkam, ir ārpus veselības jomas, piemēram, nodarbinātība un darbs, izglītība, fiziskā dzīves vide un sociālais nodrošinājums. Tas nozīmē, ka ir vajadzīga intensīvāka **pārnozaru sadarbība** starp ministrijām, kā arī ieinteresētajām personām.

Covid-19 uzliesmojums arī kalpoja par **inovācijas katalizatoru**. Centieni ierobežot vīrusa izplatīšanos, vienlaikus saglabājot primārās veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti, noveda pie nepieredzēta telemedicīnas un citu digitālo risinājumu izmantošanas pieauguma visās dalībvalstīs. Aizstājot fiziskus apmeklējumus un racionalizējot pakalpojumu vajadzību novērtēšanu, telemedicīnas plašākai izmantošanai piemīt potenciāls uzlabot piekļuvi medicīniskajai aprūpei, samazināt kopējās izmaksas un reģionālo nevienlīdzību piekļuves jomā, un tā var palīdzēt risināt jautājumu par veselības aprūpes darbinieku trūkumu.

Tajā pašā laikā inovācija veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanā var radīt draudus palielināt digitālo plaisu saistībā ar ierobežotām digitālajām prasmēm un IT pieejamības jautājumiem. Tas varētu negatīvi ietekmēt sociālās grupas ar nelabvēlīgu sociālekonomisko statusu vai cilvēkus apgabalos ar mazāk attīstītu digitālo infrastruktūru. Šādām grupām ir jāsaņem papildu informācija un atbalsts, lai nodrošinātu, ka tās netiek atstātas novārtā. Lai veicinātu kvalitatīvas veselības aprūpes pieejamību visiem, iespējams, būs jā saglabā jaukta pieeja, kurā apvienota digitāla un fiziska veselības aprūpes pakalpojumu sniegšana.

Raugoties ilgākā termiņā, vairākas dalībvalstis turpina **īstenot veselības aprūpes reformas**, kas sāktas pirms pandēmijas. Citas ir nākušas klajā ar jauniem visaptverošiem plāniem veselības aprūpes sistēmas reformām, kas paredz ievērojamus jaunus ieguldījumus veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes nozarēs vairāku gadu garumā un ar ES finansējuma atbalstu. Vairākas dalībvalstis arī veido izpētes komitejas, lai mācītos no krīzes laikā gūtās pieredzes. Rīcība, pamatojoties uz šādas izpētes rezultātiem, varētu uzlabot pasākumus attiecībā uz gatavību krīzēm nākotnē.

Reformas ilgtermiņa aprūpes jomā

Covid-19 pandēmijas spēcīgā ietekme uz ilgtermiņa aprūpes sniegšanu ir īpaši parādījusi, ka ir jāpārskata norises šajā nozarē. 2020. gadā trīs dalībvalstis (FI, PT, SI) saņēma KVAI uzlabot piekļuvi savām ilgtermiņa aprūpes sistēmām un stiprināt to noturību. Vairākās dalībvalstīs 2020. gada KVAI apsvērumos ir atspoguļoti vēl citi jautājumi, piemēram, aprūpes ilgtspēja, izmaksu lietderība, piekļuve, cenas pieņemamība un kvalitāte.

SPC pārskati un ar tiem saistītās tematiskās diskusijas apstiprināja, ka pandēmija ir spēcīgi ietekmējusi ilgtermiņa aprūpes sistēmas. Mirstība aprūpes namos veidoja ievērojamu daļu no visiem ar Covid-19 saistītajiem nāves gadījumiem, jo šā pakalpojuma lietotāji ir ļoti neaizsargāti pret slimību un – jo īpaši slimības uzliesmojuma pirmajos mēnešos – problēmas sagādāja testēšanas spēja un individuālo aizsardzības līdzekļu trūkums. Sociālā distancēšanās un izolācija bieži vien negatīvi ietekmēja ilgtermiņa aprūpes iestāžu iemītnieku veselību (jo īpaši viņu garīgo veselību) un labklājību. Neformālo aprūpētāju, no kuriem lielākā daļa ir sievietes, darba un aprūpes saskaņošana ir kļuvusi sarežģītāka. Dažās valstīs profesionālie atbalsta sniedzēji samazināja savus pakalpojumus, vēl vairāk palielinot psiholoģisko spiedi, ko izjūt aprūpētāji.

Publiskās iestādes reaģēja uz daudzajām problēmām, ieviešot vairākus īstermiņa pasākumus, lai saglabātu ilgtermiņa aprūpes sniegšanu un aizsargātu šā pakalpojuma lietotāju un aprūpētāju dzīvi. Sociālo un veselības aizsardzības iestāžu ciešā sadarbība tika izcelta kā īpaši svarīga pandēmijas ierobežošanai, tomēr *SPC* pārskati liecina, ka būtu jāpastiprina sadarbība starp sociālajiem dienestiem un veselības aprūpes sistēmām.

Raugoties plašāk par Covid-19 pandēmiju un ņemot vērā Eiropas iedzīvotāju novecošanu, dalībvalstīm ir jāturpina centieni risināt strukturālās problēmas saistībā ar ilgtermiņa aprūpi. Starp tām jo īpaši minami šādi aspekti: kā visiem, kam tas nepieciešams, nodrošināt cenas ziņā pieņemamu un pienācīgu piekļuvi ilgtermiņa pakalpojumiem; kā nodrošināt kvalitatīvus ilgtermiņa aprūpes pakalpojumus; kā nodrošināt pienācīgu ilgtermiņa aprūpes darbaspēku un atbalstīt neformālos aprūpētājus; un kā finansēt ilgtermiņa aprūpes sistēmas laikā, kad pieaug pieprasījums pēc aprūpes un rūk darbaspēks. Sīkāka galveno kopīgo problēmu analīze ir pieejama 2021. gada kopīgajā Ziņojumā par ilgtermiņa aprūpi, ko sagatavojuši Sociālās aizsardzības komiteja un Eiropas Komisija.

1. pielikums: *EMCO* daudzpusējās uzraudzības secinājumi par konkrētām valstīm
2. pielikums: *SPC* daudzpusējo īstenošanas pārskatu secinājumi par konkrētām valstīm
3. pielikums: *EMCO* un *SPC* kopīgo daudzpusējo pārskatu secinājumi par konkrētām valstīm